

MAKTABGACHA VA KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI BOLALARGA MUSIQAVIY TARBIYA BERISHDA MUSIQA RAHBARINING O'RNI

TURSINBAEVA UMIDA SALAMAT QIZI

Ózbekiston davlat konservatoriyasi No'kis filiali

“Musiqashunoslik” mutaxassisligi 1-kurs talabasi

Tel: 998991130145

Ilmiy raxbar: Docent Kamalova.G.M

Annotatsiya: Bu maqolada maktabgacha ta'lim olayotgan bolalarning eshitish qobiliyati ularni musiqaga qiziqtirish uchun musiqa o'qituvchisining ro'li haqida malumot berilgan.

Kalit so'zlar: Pedagogika, musiqa, raqs, eshitish, qiziqish.

Ma'lum bo'lganiday, musiqiy faoliyat, musiqa tinglash, qo'shiq aytish, musiqiy ritmik harakatlar, bolalar asboblarni chertishni o'rganish kabi turlarga bo'linadi. Har bir faoliyat bolaning musiqiy hissini rivojlantirishga yordam berib, belgili odatni shakllantiradi. Musiqa rahbari bolalarni musiqiy tarbiyalashda musiqa tinglash faoliyatiga alohida e'tibor bermoqda. Sababi har bir insonning musiqa madaniyatining shakllanishi va rivojlanishida musiqa tinglash ko'nikma va odat muhim o'rinlarning birini egallaydi. Pedagogika fanida qo'shiq aytish faoliyatining tarbiyaviy ahamiyati alohida. Milliy ruhni o'zida ifodalagan xalq qo'shiqlari, kuylari, bolalarning dunyoni badiiy his qilib va idrok qilishi, zavqlanishiga yordam beradi. Musiqa obrazlariga muvofiq har xil harakat va o'ynlarni (tantsa) o'yinda har xil obrazlarni ta'sirchan ijro etish muhim ahamiyatga ega. Sababi harakat musiqiy qobiliyatni shakllantirish va jismoniy rivojlanishda juda muhim harakatda asarning badiiy mazmuni, quvnoqligi tasvirlanadi.

Bolalar asboblardan chiqqan rang-barang kuylar bolalarni sozlarning tovushi bilan tanishtiradi. Ularda zavqlanish, quvonch kabi yoqimli ma'naviy sharoitni yuzaga keltiradi. Dasturning mazmunida asboblarni bilan tanishtirishdan boshqa bilimlar yoshga mos bo'lgan urib qoqilib chalinadigan sozlar va musiqiy o'yinchoqlar yordamida oddiy ijodiy usullarni bajara oligga o'rgatish vazifalari qo'yiladi. Bog'cha yoshida bolalarning musiqiy ijodining dastlabki asoslari paydo bo'la boshlaydi. Zehnli bolalar oddiy qo'shiq, o'rgangan o'yin, harakat turini mustaqil yaratgan ijodiga moslashtiradi, har xil obrazlarni yangida tahlil qiladi, o'yinda ta'sirli xossalarni o'ylab topadi, ijodning natijasidan zavqlanadi. Bayram ertaliklari – bolalarni badiiylik tomonidan tarbiyalash shakllaridan biri. Ularning maqsadi bolalarni estetik dunyoga olib kirib, ularda ajoyib erkin ta'sir qoldirish, bayramga bog'liq quvonch yaratish. Ularga o'yin-kulgular, kontsertlar, sayr, estetik soatlar va

faolligi zarur. Bolalarning salomatligini saqlash, darslar uchun gigienik talablar javob beradigan darajada sharoitlar yaratish, ertaliklar va bayram tadbirlarini tashkil qilish va o'tkazishga faol qatnashib bog'cha rahbariyati va tarbiyachilarning pedagogik vazifasi bo'lib hisoblanadi.

Musika rahbari so'z bilan tushuntirish orqali bolalarning o'ylari bilan to'lg'onishlarini birgalikda, nazarlarini asarda chirilagan bo'z to'rg'oyning obrazini yasab turgan musiqiy tasvirlash vositalarining xususiyatlariga e'tibor berishi lozim. Musika rahbari musiqadan to'g'ri ta'sir olishni qo'llab noto'g'ri tushunchalardan ajralishga yordamlashadi.

Shunday qilib, ishontirish yo'li dastlabki hislarni, yaxshi obrazli bajariladigan musiqiy asarlarni to'g'ri tushunishga sharoit yaratadi. Endi chiniqtirishni bolalarning musiqiy faoliyatini tashkil qilishning yo'li sifatida qaraylik. Musiqaga estetik qarashni rivojlantirish unga qiziqtirish, tovush obrazlar aloqa qilish, bolalarni chaqqon bo'lishga, zehn qo'yib tinglab, musika tovushining o'ziga xos xususiyatlarini, navo xususiyatlariga ajratib taqqoslashga, nyuanalarini aniqlab bilishga o'rgatish kerak. Bu ish kunma-kun, yilma-yil uzluksiz yuritiladi. Idrok qilish bilan bajarishning dastlabki ishlarini o'zlashtirish chiroyli hisni boyitib, initsiativani, endi mustaqil bajarishga degan qiziqishini orttiradi. Tarbiyachi kun bo'yi ko'p kuch-qudrat ishlatadi «tovanlilik ko'rsatadi». Agar bola «o'z skripkasini» qo'lga olsa unda pedagogning uni kelajakda mehribon inson bo'lishiga yordamlashib, musika dunyosiga, hislari dunyosiga olib kelib joriy qiladi degan so'z. Musiqiy tarbiya yo'llari maktab yoshigacha bolalarni musiqiy tomonidan takomillashtirib tarbiyalashdagi xizmatning barcha turini ishonch bilan chiniqtirish kerak. Musiqiy tarbiya metodlari pedagogning bolani umumiy musiqiy estetik rivojlantirishga bag'ishlangan harakatlari sifatida aniqlanadi. Bu metodlar katta odam bilan bola orasidagi ish-harakatlarga asoslanib tuziladi. Bu murakkab pedagogik jarayonda bolalarning qiziqishini, talabi bilan tajribasini hisobga olib, ularning xizmatini tashkil qilishda kattalar asosiy rol bajaradi. Bu metodlar musiqaga estetik qarashni, emotsiya ta'sirni. Musika qabul qilganni uni kuzatib bilishni, tasvirni bajarishni etkazishga yo'naltirilgan. Shuning barchasi maktab yoshiga bolaning yoshiga qarab o'zgarib o'tiradigan umumiy musiqaligining, har xil bosqichlarida kuzatiladi. Shunga qarab tarbiya metodlari o'zgarib borishi lozim. Eng avvalo bilan go'dakni musiqiy vositalari orqali tarbiyalab o'tirib ishontirish metodidan qanday qo'llanishga bo'ladiganligini qaraylik. Bu sharoitdagi tarbiya jarayoni- musika bilan bevosita aylanish uning bajarilishi etarli darajada bo'lishi tegishli. Shundagina bolalarning emotsoinal ta'sirini, estetik tebranishlarini tug'dirishga pedagogik natijaga etishga bo'ladi.

Musiqani ta'sirli bajarish musiqiy asarning xususiyatlarini tinglashga etkazishdan sharti bo'lib hisoblanadi. Asar bajarilishining ta'sirli engib bo'lishi uchun uni yaxshi bilishi kerak, uning mazmunini tushunish kerak. Bunga asarni oldin

bir necha marta o'ynash jarayonida shakllantirishga bo'ladi. Bola musiqaning nima xaqida uning quloqqa yoqimligini tushuna bilishi kerak, undan so'ng borib qyshiq aytishga, o'ynashga va b. qo'yiladigan talablarni bajarishga kirishishga bo'ladi. Estetik hisning emotsiya bilan ongning yagonaligidan belgili. Shuning uchun ishonitirish ishini faqat musika ta'siri bilan emas, shu bilan qator qiziqishni maqsadga aylantirish yo'li bilan yuritishi kerak.

Musika –«hislar tili». U to'liqlantiradi, belgili bir hisga yo'naltiradi, javob fikr tug'diradi, o'ylantiradi. Shuni aytib berish orqali bolalarning ko'ngillarini ta'sir qiladi. Biroq bu musiqani har kimning o'zicha tushunishini unutmaslik lozim. Masalan: bolalar o'zlari hozir bilmaydiganligini tinglaganda tayyorliklari birday bo'lsa har qaysisi har xil tebranib har xil o'yga ketadi.

Birovlarning ko'z oldiga tabiat ko'riniklari, qushlar kelishi mumkin, birovlar musiqaning «asta, nozik, engil» kabi hodisalarni anglaydi. Uchinchi birovlar hayot hodisalarini ko'z oldiga keltirib juda bir yaxshi hislarga beriladi.

Bog'cha yoshidagi bolalarning ma'naviy, madaniyatli qilib tarbiyalashda musika tarbiyasi muhim usullardan biri bo'lib hisoblanadi. Ta'lim berish maktablarida o'tkaziladigan musika darslarining asosiy maqsadi go'zallik qonuniyatlari asosida etuk shaxsni shakllantirish vazifalarini amlaga oshirish uchun xizmat qilishdan iborat bo'lishi kerak. Dastur maktabgacha davlat standartida ko'rsatilgan talablar asosida tuziladi. Bolalarning estetik hislarini tarbiyalash, milliy ruh, milliy musiqani o'zida shakllantirish, musiqadan muxim bilim va Amaliy odatlarni shakllantirish dasturining asosi hisoblanadi.

Dasturda belgili pedagogik vazifalar saqlangan holda, milliy qadriyatlar, dasturlar, xalq ijodiyoti, musika merosini bolalarning idrok qilish qobiliyati darajasida bosqichma-bosqich o'tish nazarda tutiladi. Ertalabki badantarbiya, har xil shakldagi darslar, mehnat, sayr, estetika soatlari, o'yin-kulgu, bayramlarga xos asarlar aniq rejalashtirilib, o'z o'rnida qo'llanish, «Milliy tafakkur» muammosining echimiga erishishda muhim usul bo'ladi.

Musika rahbari qo'shiq o'rgatishda dastlab uning mazmunini tushuntirib, so'ng uning bajarilish sifatini nazorat qiladi. Kata guruhlarda musiqiy tarbiya berish asosida tarbiyachining vazifasi musikaga degan qiziquvchanlik uyg'otish, quvonib bilishga o'rgatish, tinglash tilagini uyg'otish. Musika yordamida ularda Vatanga, xalqiga muhabbatini uyg'otish kerak.

Olgan ta'sirlari bilan musika xaqidagi tushunchalari asosida musiqiy didini paydo bo'lgan bolalarning dastlabki ko'rinishiga yordamlashish kerak, u uchun eng avval ularning musiqiy asarlarini tinglashga, so'ng kuzata bilishga yordamlashgan to'g'ri. Musiqaning bolalarga tushunarli barcha tushunchalarida o'yinlar bilan xorovodlarda xarakterli obrazlarni berishda, o'rgangan o'yin harakatlarini o'zlari topgan yangi uylesimlardan foydalanishda, esdan chiqargan qo'shiqlarni aytishda

ijodiy chaqqonlikni rivojlantira berish kerak. Shunda har tomonlama o'rgangan repertuarni kundalik hayotda qo'llanishga degan intsiativa paydo bo'ladi, musiqiy asboblarda o'ynashga, qo'shiq aytishga degan xushtorlik shakllanadi.

Paydalanilgan ádebiyatlar:

1. Gúlxumar D., Gúlmariyam K. BAQSISHILIQ ÓNERINIŇ RAWAJLANIWI HÁM DÁSLEPKI BAQSISHILIQ MEKTEPLERI. – 2024.
2. Gulxumar D., Gulmaryam K. BASHEROV DYNASTY //World scientific research journal. – 2023. – T. 22. – №. 2. – C. 26-31.
3. Axmedov Bóriboy Ózbekistan Tariyxı derekleri T: “Óqituvshi” 1991
4. Axmedov Bóriboy “Amir Temur va Ulugbek zamondoshlari xotirasida”
5. “Talqin va tadqiqotlar” ilimiy uslubiy jurnali
6. Dauletbaev T. Q. QORAQALPOQ BAXSHICHILIK SAN'ATINING RIVOJIDA G 'AYRATDIN UTEMURATOVNING MEHNATLARI //Вестник музыки и искусства. – 2024. – Т. 1. – №. 3. – С. 90-94.
7. Kamalova G., Dauletbaeva G. DUWTAR SAZ ÁSBABÍN ZAMANAGÓYLESTIRIWDIŇ ÁHMIYETI //Вестник музыки и искусства. – 2024. – Т. 1. – №. 4. – С. 89-94.
8. Gúlmariyam K. et al. MÁDENIYAT TARAWINIŇ RAWAJLANIINDA BALALAR MUZIKA MEKTEBINIŇ TUTQAN ORNI //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2024. – Т. 47. – №. 5. – С. 96-101.
9. Gúlxumar D., Gúlmariyam K. BAQSISHILIQ ÓNERINIŇ RAWAJLANIWI HÁM DÁSLEPKI BAQSISHILIQ MEKTEPLERI. – 2024.
10. Gulmaryam K., Gáziynexan D. SHOMANAY RAYONI JUMABAY JIRAW BAZAROV ATINDAĞI 13-SANLI BALALAR MUZIKA HÁM KÓRKEM ÓNER MEKTEBI //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2024. – Т. 47. – №. 6. – С. 75-78.
11. Niyazbaeva A., Kamalova G. ÓZBEKISTON XALQ BAXSHISI QALLIEV TENELBAY GENJEBAEVICH IJODI //Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования. – 2023. – Т. 2. – №. 7. – С. 22-24.
12. Gulxumar D., Gulmaryam K. BASHEROV DYNASTY //World scientific research journal. – 2023. – Т. 22. – №. 2. – С. 26-31.
13. Dauletyarova G., Kamalova G. A LOOK AT THE WORK OF TEACHER POLATBAY QURBANAZAROV //Modern Science and Research. – 2024. – Т. 3. – №. 1. – С. 283-288.
14. Segizbaeva G., Kamalova G. J. CHARSEMOVTIŇ DÓRETIWSHILIGINDE SAHNA HÁM KINO MUZIKASI //Modern Science and Research. – 2024. – Т. 3. – №. 1. – С. 289-294.
15. Gúlmariyam K. et al. MÁDENIYAT TARAWINIŇ RAWAJLANIINDA BALALAR MUZIKA MEKTEBINIŇ TUTQAN ORNI //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2024. – Т. 47. – №. 5. – С. 96-101.